

## گزیده نکات



### آرایه‌های ادبی

#### درس اول: آشنایی با چند اصطلاح

- واحد سخن موزون را در زبان فارسی «مصراع» گویند.
- واحد شعر در زبان فارسی به پیروی از عربی «بیت» است.
- کلمه یا کلماتی را که در پایان مصراع‌ها، یا بیت‌های شعر در یک لفظ و معنی تکرار شود «ردیف» گویند.
- شعری که ردیف دارد، «مردّف» خوانده می‌شود.
- یار من آن که لطف خداوند یار اوست بیداد و داد و ردّ و قبول اختیار اوست (این بیت «مصراع» و مردّف است).  
قافیه ردیف
- آهنگی که در تمام مصراع‌های شعر یکسان است وزن نامیده می‌شود.
- بیتی که هر دو مصراع آن قافیه داشته باشد، «مصراع» است.
- کلماتی که حرف یا حروف پایانی آن‌ها مشترک است «قافیه» نامیده می‌شوند.
- شکلی که قافیه به شعر می‌دهد «قالب» نام دارد. اگر نحوه‌ی تکرار قافیه در دو یا چند شعر یکسان باشد، تعداد ابیات، محتوا و وزن نوع قالب را مشخص خواهد کرد.
- بیتی که تنها یک مصراع آن قافیه دارد، «مقفّا» خوانده می‌شود.
- گاهی شاعر در بیت پایانی یا ماقبل آخر نام خود را می‌آورد، که «تخلص» نام دارد.

#### ۱. در کدام گزینه بیت «فرد» دیده می‌شود؟

- (۱) ای غنچه‌ی خندان چرا خون در دل ما می‌کنی/خاری به خود می‌بندی و ما را ز سر و ما می‌کنی
- (۲) دیدن روی تو ظلم است و ندیدن مشکل است/چیدن این گل گناه است و نچیدن مشکل است
- (۳) تو را آتش عشق اگر پر بسوخت/مرا بین که از پای تا سر بسوخت
- (۴) جایی نرسد کس به توانایی خویش/آلّا تو چراغ رحمتش داری پیش

(کانون)

#### ۲. کم‌ترین مقدار سخن موزون چه نام دارد؟

- (۱) فرد (۲) بیت (۳) مصراع (۴) دوبیتی

(کانون)

#### ۳. تعریف داده شده درباره‌ی کدام گزینه است؟

- «از ویژگی‌های شعر سنتی فارسی است و در ادب هیچ زبانی - تا آن‌جا که آگاهی داریم - به گستردگی شعر فارسی نیست و از قدیم‌ترین ایام تا روزگار ما در شعر فارسی به کار رفته است. تکرار و اشتراک لفظی ناشی از آن در انسجام شعر مؤثر است.»
- (۱) قافیه (۲) وزن (۳) بیت (۴) ردیف

(کانون)

#### ۴. کدام بیت از ابیات زیر، مردّف است؟

- (۱) آتش عشق است کاندر نی فتاد /جوشش عشق است کاندر می فتاد
- (۲) صیدگری بود عجب تیزبین /بادیه پیمای و مراحل گزین
- (۳) خرامان بشد سوی آب روان /چنان چون شده باز جوید روان
- (۴) درنیابد حال پخته هیچ خام /پس سخن کوتاه باید والسلام

(کانون)

#### ۵. کدام بیت «مردّف» نیست؟

- (۱) دیروز اگر سوخت ای دوست، غم، برگ و بار من و تو /امروز می‌آید از باغ، بوی بهار من و تو
- (۲) جوانی شمع ره کردم که جویم زندگانی را /نجستم زندگانی را و گم کردم جوانی را
- (۳) این سخا شاخی است از باغ بهشت /وای او کز کف چنین شاخی بهشت
- (۴) درخت زرد شد و آسمان به قیر نشست /هوا دژم شد و دی ماه جای تیر نشست

(کانون)

#### ۶. کدام یک از ابیات زیر «مردّف» است؟

- (۱) من به هر جمعیتی نالان شدم /جفت بدحالان و خوش‌حالان شدم
- (۲) هرکس که نهد پای بر آن خاک سرکو/ذکرش همه این است که گم گشته دلم کو؟
- (۳) بگفت از دل جدا کن عشق شیرین / بگفتا چون زیم بی‌جان شیرین
- (۴) درنیابد حال پخته هیچ خام /پس سخن کوتاه باید، والسلام

## ۷. کدام گزینه از ویژگی‌های قافیه در شعر نیست؟

(۱) تنظیم فکر و احساس شاعر (۲) برقراری نظم میان کلمات (۳) استحکام شعر (۴) آفرینش مفاهیم نو با تداعی معانی به شاعر

(کلان‌ون)

## ۸. مهم‌ترین تأثیر قافیه در شعر چیست؟

(۱) آماده‌سازی ذهن مخاطب (۲) تأثیر موسیقایی (۳) جلوگیری از تکرار واژه‌ها (۴) تکمیل وزن

## ۹. قافیه‌ها در بیت «گوهر خود را هویدا کن کمال این است و بس / خویش را در خویش پیدا کن کمال این است و بس» کدام‌اند؟

(۱) کمال، کمال (۲) کن، این (۳) هویدا، پیدا (۴) هویدا کن، پیدا کن

## ۱۰. حروف قافیه در بیت مقابل چیست؟ «ای ساربان آهسته ران کارام جانم می‌رود / وان دل که با خود داشتیم با دلستانم می‌رود»

(۱) م - م (۲) آنم (۳) نم (۴) ان

## ۱۱. ردیف در بیت «معشوقه به سامان شد تا باد چنین بادا / کفرش همه ایمان شد تا باد چنین بادا» کدام است؟

(۱) بادا (۲) چنین بادا (۳) تا باد چنین بادا (۴) شد تا باد چنین بادا

(کلان‌ون)

## ۱۲. با توجه به ابیات زیر کدام گزینه نادرست است؟

«بگذشت و بازم آتش بر خرمن سکون زد / دریای آتشینم در دیده موج خون زد

خود کرده بود غارت عشقش جوانی دل / بازم به یک شیخون بر ملک اندرون زد

سعدی ز خود برون شو گر مرد راه عشقی / کان کس رسید در وی کز خود قدم برون زد»

(۱) تمام ابیات مرذف هستند. (۲) همه‌ی ابیات، مقفأ هستند.

(۳) شعر، دارای تخلص است. (۴) شعر، از شش مصراع تشکیل شده است.

(کلان‌ون)

## ۱۳. کدام یک از ابیات زیر، مصرع نیست؟

(۱) دلا بسوز که سوز تو کارها بکند / دعای نیم شبی دفع صد بلا بکند

(۲) گر بگویم که مرا با تو سر و کاری نیست / در و دیوار گواهی بدهد کاری هست

(۳) دل می‌رود ز دستم صاحب‌دلان خدا را / دردا که راز پنهان خواهد شد آشکارا

(۴) آتش است این بانگ نای و نیست باد / هر که این آتش ندارد نیست باد

(کلان‌ون)

## ۱۴. کدام بیت «مصرع» است؟

(۱) چون ز نسیم می‌شود زلف بنفشه پرشکن / وه که دلم چه یاد از آن عهدشکن نمی‌کند

(۲) ای ساربان آهسته ران کارام جانم می‌رود / وان دل که با خود داشتیم با دلستانم می‌رود

(۳) کشته‌ی غمزه‌ی تو شد حافظ ناشنیده پند / تیغ سزاست هر که را درد سخن نمی‌کند

(۴) با این همه بیداد او، وین عهد بی‌بنیاد او / در سینه دارم یاد او یا بر زبانم می‌رود

(کلان‌ون)

## ۱۵. کدام گزینه درست است؟

(۱) بیتی که تنها یک مصراع آن قافیه دارد، مصرع خوانده می‌شود.

(۲) در شعر سنتی، قافیه اختیاری و ردیف اجباری است، اما در شعر نیمایی، قافیه نظم مشخصی ندارد.

(۳) شکلی که قافیه به شعر می‌بخشد، «وزن» نام دارد. آهنگ وزن در تمام مصراع‌ها یک‌سان است.

(۴) اگر مقصود شاعر تنها در یک بیت بیان شود، به آن بیت «فرد» می‌گویند.

## ۱۶. همه‌ی ابیات زیر به جز بیت ... «مقفأ» هستند.

(۱) از دوست به یادگار، دردی دارم / کان درد به صد هزار درمان ندهم

(۲) یار مرا غار مرا عشق جگرخوار مرا / یار تویی غار تویی خواجه نگه دار مرا

(۳) مرا زین پیش‌تر حالت فراغت بود و جمعیت / تو در جمع آمدی ناگاه و مجموعان پراکندی

(۴) گفت که تو کشته نه‌ای در طرب آغشته نه‌ای / پیش رخ زنده کنش کشته و افکنده شدم

## ۱۷. تفاوت دو قالب «قصیده و غزل» در چیست؟

(۱) چگونگی قرار گرفتن قافیه در این قالب‌های شعری

(۲) تعداد ابیات و محتوای آن‌ها

(۳) مضمون و درون‌مایه‌ی این قالب‌ها

(۴) وزن نهفته در هر یک از این قالب‌های شعری

## ۱۸. کدام گزینه در مورد «تخلص» نادرست است؟

(۱) به نام شعری شاعر در شعر، گفته می‌شود.

(۲) باید در بیت پایانی شعر بیان شود تا شاعر شیوه‌ی ذهنی خود را در شعر به خواننده القا کند.

(۳) شاعر در همه‌ی قالب‌های شعری می‌تواند از آن استفاده نماید. (۴) در قالب قصیده دو معنادراد: یکی نام شعری شاعر و دیگری رابط میان تنه‌ی اصلی و تغزل.

## گزیده نکات



## آرایه‌های ادبی

## درس دوم: وزن، اصلی‌ترین عامل موسیقی شعر

- اساسی‌ترین عامل پیدایی شعر «عاطفه» است.
- وزن، عاطفه، تخیل و زبان در تأثیرگذاری شعر، مؤثرند.
- هجا (بخش) یک واحد گفتار است که با هر ضربه‌ی هوای ریه به بیرون رانده می‌شود.

## انواع هجا:

- ۱) هجای کوتاه (U) دارای دو حرف است، مانند: دُ، تَ، نَ
  - ۲) هجای بلند (ـ) دارای سه حرف است، مانند: زَن، سِر، یا
  - ۳) هجای کشیده (Uـ) دارای چهار یا پنج حرف است. مانند: سرد، گوش
- تقطیع هجایی چند واژه:
- شیرین: شی\_رین   پادزهر: پاد\_زهر   تن آسانی: تن\_آسانی   دقت: دق\_ت   دق\_ت
- U - U -   -   -   -   -   -   -   -   -   -
- زبان فارسی «شش مصوت» و «بیست و سه» صامت دارد.
  - مصوت‌ها همیشه دومین حرف هجا هستند.
  - در زبان فارسی، هجاها با صامت آغاز می‌شوند. یعنی در زبان فارسی هیچ هجایی با مصوت آغاز نمی‌گردد: بید (Uـ)
  - به تعداد هر هجا در یک واژه مصوت وجود دارد. واژه‌ی «ابراهیم»، سه بخش و سه مصوت دارد. مجموعه‌ی صامت‌ها و مصوت‌ها را «واج» گویند.
  - واژه‌ی «خواهر» (خاَهَر) پنج واج دارد. (خ / ا / ه / - / ر)
  - در زبان فارسی کلماتی که هجاهای آن‌ها دو به دو در برابر هم یک‌سان باشند، هم‌وزن‌اند. واژگانی چون گُلستان (U -) و عَجایب (U -) هم‌وزن‌اند.

(کانون)

۱۹. اصلی‌ترین عوامل تأثیر شعر، در کدام گزینه آمده است؟

- ۱) عاطفه و وزن   ۲) صامت و مصوت   ۳) هجاهای بلند و کوتاه   ۴) مصراع و بیت

۲۰. جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. «... همان تصرف شاعر در طبیعت است که به آفرینش... می‌انجامد.»

۱) عاطفه - وزن   ۲) بدیع لفظی - بدیع معنوی   ۳) تخیل - صور خیال   ۴) زبان - صنایع ادبی

(کانون)

۲۱. اساسی‌ترین عامل پیدایی شعر، در کدام گزینه آمده است؟

- ۱) وزن   ۲) عاطفه   ۳) زبان   ۴) تخیل

۲۲. کدام گزینه برای کامل کردن نقطه‌چین مناسب است؟

شاعر برای انتقال عاطفه‌ی خود به دیگران و متأثر ساختن آن‌ها از ... کمک می‌گیرد.

- ۱) زبان   ۲) تخیل   ۳) وزن   ۴) عاطفه

(کانون)

۲۳. «کوچک‌ترین واحد آوایی زبان است که سبب می‌شود دو کلمه معانی متفاوتی داشته باشند.» مصداق این تعریف کدام گزینه است؟

- ۱) تکواژ   ۲) واژه   ۳) واج   ۴) هجا

۲۴. مقدار آوایی که دهان با یک بار باز شدن آن را ادا می‌کند ... نام دارد.

- ۱) واج   ۲) هجا   ۳) تکواژ   ۴) واژه

(کانون)

۲۵. کدام گزینه، با مصوت آغاز شده است؟

- ۱) آبادان   ۲) انبران   ۳) اورازان   ۴) هیچ کدام

۲۶. تعداد مصوت‌های کدام گزینه، بیش‌تر است؟

- ۱) یاری‌گر   ۲) گوهر فروش   ۳) در ماندگی   ۴) پژوهشگری

۲۷. تعداد صامت‌ها و مصوت‌های کدام یک از واژگان زیر با یک‌دیگر برابر است؟

- ۱) امارت   ۲) نی نامه   ۳) آرایه   ۴) محبت

۲۸. کدام گزینه هجای کوتاه (U) دارد؟

- ۱) خورشید   ۲) آسایشگاه   ۳) اشتباه   ۴) خواستن

۲۹. همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... هجای بلند هستند.  
(۱) جان (۲) دین (۳) جام (۴) دون  
(کانون)
۳۰. در کدام گزینه هجای کشیده وجود ندارد؟  
(۱) انتظار (۲) اندیشه (۳) خویشتن (۴) مهجور  
(کانون)
۳۱. کدام گزینه، برای جای خالی مناسب است؟ «تعداد هجاهای یک کلمه برابر با تعداد ... آن کلمه است.»  
(۱) صامت‌های (۲) مصوت‌های (۳) مصوت‌ها و صامت‌های (۴) یک صامت و یک مصوت  
(کانون)
۳۲. کدام گزینه نادرست است؟  
(۱) در زبان فارسی، شش مصوت وجود دارد، که شامل سه مصوت کوتاه و سه مصوت بلند است.  
(۲) هر مصوت بلند از نظر امتداد دو برابر مصوت کوتاه یا برابر دو صامت است.  
(۳) در زبان فارسی بیست و نه واج وجود دارد که به دو دسته‌ی مصوت‌ها و صامت‌ها تقسیم می‌شوند.  
(۴) هجاهای زبان فارسی از نظر امتداد به سه دسته‌ی کوتاه، بلند و کشیده تقسیم می‌شوند.  
(کانون)
۳۳. کدام گزینه با سایر گزینه‌ها هم‌وزن نیست؟  
(۱) تشابه (۲) طراوت (۳) شمالی (۴) اشتباه  
(کانون)
۳۴. کدام گزینه با سایر گزینه‌ها هم‌وزن نیست؟  
(۱) برادر (۲) ملامت (۳) فلانی (۴) انتظار  
(کانون)
۳۵. «چمن‌زار» با کدام گزینه هم‌وزن است؟  
(۱) جوان‌مرد (۲) حقه‌باز (۳) مشکبار (۴) کوهسار  
(کانون)
۳۶. در همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... دو واژه‌ی هم‌وزن آمده است.  
(۱) عجایب، گهرها (۲) خراسانی، درماندگی (۳) دانش، بینش (۴) نرگس، گلشن  
(کانون)
۳۷. وزن شعر عروضی ناشی از چیست؟  
(۱) تعداد، ترتیب و نوع هجاها در یک مصراع  
(۲) توازی هجاها در دو مصراع یک بیت  
(۳) انتخاب ریتم و آهنگ موزون برای مصراع‌ها  
(۴) استفاده از هجاهای کوتاه و بلند و احتراز از کاربرد هجای کشیده  
(کانون)
۳۸. هجاهای مصراع «توانا بود هر که دانا بود» در کدام گزینه نشان داده شده است؟  
(۱) - U - - - U - - - U (۲) - UU - - UU - - UU (۳) - U - - - U - - - U (۴) - UU - U - U - - UU  
(کانون)
۳۹. هجاهای کدام گزینه به ترتیب از «- U - - - U - - - U» درست شده است؟  
(۱) بشنو از نی چون حکایت می‌کند (۲) گویند مرا چو زاد مادر  
(۳) بنشینم و صبر پیش گیرم (۴) نبینی باغبان چون گل بکارد  
(کانون)

## گزیده نکات



## آرایه‌های ادبی

## درس سوم: قصیده، غزل

## قالب قصیده:

← بیت مطلع مصرع است. (بیت اول قصیده که قافیه‌ای یکسان دارد).	× _____ × _____ × _____
تغزل (مقدمه‌ی قصیده است که موضوع آن عشق و جوانی و وصف طبیعت است. همه‌ی قصاید تغزل ندارند).	× _____ × _____ × _____ × _____
← تخلص در قصیده (بیتی است که تنه‌ی اصلی را به تغزل پیوند می‌زند).	× _____ × _____ × _____ × _____ × _____ × _____ × _____
← تجدید مطلع: آوردن بیتی است در وسط قصیده به منظور عوض کردن مطلب، سعدی و خاقانی در تجدید مطلع مشهورند.	× _____ × _____ × _____ × _____ × _____ × _____
شریطة (شاعر با شرطهایی برای ممدوح خود دعا می‌کند، همه‌ی قصاید، شریطة ندارند).	× _____ × _____ × _____ × _____ × _____
← بیت مقطع (بیت پایانی قصیده)	× _____ × _____

تنه‌ی اصلی قصیده

قافیه در قصیده: مصرع اول و مصرع‌های زوج هم‌قافیه‌اند.

تعداد بیت‌های قصیده: حداقل ۱۵ بیت و حداکثر تا ۳۰۰ بیت و بیش‌تر هم گفته شده است.

درون‌مایه‌ی قصیده: مدح، وصف، مرثیه، پند و اندرز، حکمت و عرفان و ... می‌باشد.

مهم‌ترین قصیده‌سرایان ادبیات فارسی: خاقانی، انوری، رودکی، فرخی، منوچهری، عنصری، ملک‌الشعرا بهار و ...

قصیده اولین قالب شعری است که به پیروی از شعر عربی وارد فارسی شده و از قرن سوم تا ششم اوج اقتدار آن بوده است.

## قالب غزل:

← بیت مطلع مصرع است.	× _____ × _____ × _____ × _____ × _____ × _____ × _____
← بیت مقطع (گاهی شاعر نام خود را در بیت آخر می‌آورد که آن را «تخلص» می‌گویند).	× _____

قافیه در غزل: مصرع اول و مصرع‌های زوج هم‌قافیه‌اند.

درون‌مایه یا محتوای غزل: عاشقانه و عارفانه است و در عصر مشروطه غزل اجتماعی نیز سروده شده است.

غزل عاشقانه: سعدی

غزل عارفانه: مولوی

تلفیقی از غزل عارفانه و عاشقانه: حافظ

غزل‌سرایان معروف معاصر: رهی معیری، شهریار و فرخی یزدی (در مضمون اجتماعی)

غزل‌سرایان معروف

تعداد ابیات غزل: حداقل ۵ و حداکثر ۱۵ بیت و گاهی بیش‌تر.

سنایی چه اقداماتی در غزل انجام داد؟ محتوای غزل را که عاشقانه بود، عارفانه ساخت و معشوق آسمانی را به جای معشوق زمینی نشاناد.

۴۰. عبارت زیر معرف کدام قالب شعری است؟  
«به تقلید از شعر عربی پدیدار گشت، رواج آن مربوط به قرون سوم تا ششم هـ. ق. است. در آن قافیه‌ی مصراع اول با مصراع‌های زوج یک‌سان است و از پانزده بیت بیش‌تر است.»  
(۱) قطعه (۲) قصیده (۳) تغزل (۴) تخلص
۴۱. بلندترین قصیده‌ی فارسی را چه کسی سروده است و مطلع آن کدام است؟  
(۱) خاقانی - صبحگاهی سر خوناب جگر بگشاید / زاله‌ی صبحدم از نرگس تر بگشاید  
(۲) قآنی - سحر چو زمزمه آغاز کرد مرغ سحر / به سان مرغ سحر از طرب گشودم پر  
(۳) انوری - بر سمرقند اگر بگذری ای باد سحر / نامه‌ی اهل خراسان به بر خاقان بر  
(۴) فرخی - برآمد قیرگون ابری ز روی نیلگون دریا / چو رای عاشقان گردان چو طبع بیدلان شیدا
۴۲. بلندترین قصیده‌ی زبان فارسی، سروده‌ی کدام شاعر است؟ در چند بیت سروده شده و موضوع آن چیست؟  
(۱) قآنی شیرازی، ۳۳۷ بیت، در ستایش حضرت علی (ع)  
(۲) خاقانی شروانی، ۳۳۷ بیت، در ستایش حضرت علی (ع)  
(۳) فرخی سیستانی، بیش از سیصد بیت، در ستایش پیامبر اسلام (ص)  
(۴) جمال‌الدین عبدالرزاق، بیش از دویست بیت، در مدح و نعت پیامبر (ص)
۴۳. نام «مقدمه‌ی قصیده با مضامینی چون عشق یا توصیف طبیعت» چیست؟  
(۱) مطلع (۲) مقطع (۳) تغزل (۴) تنه‌ی اصلی
۴۴. در کدام گزینه تعریف اختصاصی «تخلص» در قصاید مدحی آمده است؟  
(۱) آمدن نام شاعر و گاه نام ممدوح در بیت آخر  
(۲) پیوند بین تغزل و تنه‌ی اصلی شعر است و زیباترین تخلص، تخلص یک بیتی است.  
(۳) آوردن نام ممدوح است، هنگامی که شاعر می‌خواهد تجدید مطلع کند.  
(۴) مقدمه‌ی شعر است با موضوعاتی چون عشق، جوانی و وصف طبیعت.
۴۵. کدام یک از گزینه‌های زیر نادرست است؟  
(۱) شاعر در سرودن قصیده پس از رهایی از تغزل به واسطه‌ی تخلص، شعر خود را به تنه‌ی اصلی پیوند می‌دهد.  
(۲) اصلی‌ترین بخش قصیده که مقصود اصلی شاعر را در بر دارد تنه‌ی اصلی قصیده است.  
(۳) مضمون و درون‌مایه‌ی تنه‌ی اصلی، اغلب مدح، رثا، وصف، بند و اندرز و حکمت و عرفان است که مضمون عمده‌ی قصاید فارسی است.  
(۴) تنه‌ی اصلی از ابیاتی مصرع تشکیل شده است که معمولاً شاعر پیش از شریطه و دعا آن‌را ذکر می‌کند.
۴۶. همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... درست است.  
(۱) بیت آغازین قصیده، «مطلع» و بیت پایانی آن «مقطع» نام دارد.  
(۲) یکی از دلایل تجدید مطلع آن است که شاعر بتواند از قافیه‌های قبلی استفاده کند.  
(۳) زیباترین تخلص، تخلص یک بیتی است زیرا از ایجاز بیش‌تری بهره‌مند است.  
(۴) قصیده قالبی است که در قرن سوم به تقلید از شعر عربی به وجود آمد و رواج آن مربوط به قرون هفت و هشت است.
۴۷. ابیاتی که «شاعر در آن، برای ممدوح خویش عمر جاودانی خواسته و او را دعا کرده است.» چه نام دارد؟  
(۱) تخلص (۲) مقطع (۳) تجدید مطلع (۴) شریطه
۴۸. خاقانی در قصیده‌ی خود با مطلع «عشق بیفشرد پا بر نمط کبریا / برد به دست نخست، هستی ما را ز ما» چند بار تجدید مطلع کرده است؟  
(۱) دو (۲) سه (۳) یک (۴) چهار
۴۹. کدام یک از ابیات زیر می‌تواند به عنوان بیت تجدید مطلع قرار بگیرد؟  
(۱) مرا خوار داری و بی‌قدر خواهی/نگر تا بدین خو که هستی نیایی  
(۲) دریای عشق را به حقیقت کنار نیست/ور هست پیش اهل حقیقت کنار اوست  
(۳) کجا همی رود این شاهد شکر گفتار؟/چرا همی نکند بر دو چشم من رفتار  
(۴) ز یزدان، دان نه از ارکان که کوتاه‌دیدگی باشد/که خطی کز خرد خیزد تو آن را از بنان بینی

(کانون)

۵۰. کدام گزینه با تجدید مطلع ارتباط ندارد؟

- ۱) بیت مصرّع در اثنای قصیده است.
- ۲) برای انتقال از موضوعی به موضوع دیگر می‌آید.
- ۳) در جواب جملات شرطی می‌آید.
- ۴) به منظور طولانی ساختن قصیده می‌آید.

۵۱. وجود کدام یک از بخش‌های قصیده در تمام قصاید اجباری است و در تمام قصاید دیده می‌شود؟

- ۱) مطلع، تنه‌ی اصلی، مقطع
- ۲) تغزّل، تنه‌ی اصلی
- ۳) مطلع، مقطع، تغزّل، تنه‌ی اصلی
- ۴) مطلع، مقطع، تنه‌ی اصلی، تغزّل، تخلّص، تجدید مطلع، شریطه و دعا

۵۲. کدام بیت می‌تواند «مقطع» یک قصیده باشد؟

- ۱) خلاف تو بر دشمنان نیست فرّخ / ازیرا که تو بر کشیده‌ی خدایی
- ۲) به هر جشن نو، فرّخی مداح تو/ کند بر تو و شاه، مدحت‌سرای
- ۳) هزار آفرین باد بر تو ز ایزد / که تو درخور آفرین و سزایی
- ۴) به صد مهرگان دگر شاد کن دل / که تو شادی و فرّخی را سزایی

۵۳. شاعران همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... از نامداران عرصه‌ی قصیده‌اند.

- ۱) ناصر خسرو، انوری، قانی
- ۲) خاقانی، مهرداد اوستا، رودکی
- ۳) رهی معیری، امیری فیروزکوهی، جامی
- ۴) ملک‌الشعرای بهار، سعدی، مسعود سعد

(آزاد ۸۴)

۵۴. همه‌ی گزینه‌ها درباره‌ی قصیده‌ی مدحی درست‌اند، مگر گزینه‌ی ...

- ۱) تغزّل: مقدمه‌ی قصیده را گویند. مضامینی چون عشق، یاد جوانی و وصف طبیعت در آن دیده می‌شود.
- ۲) شاعران: شاعرانی چون رودکی، ناصر خسرو، حافظ و مولوی و مهدی حمیدی و اوستا نامداران عرصه‌ی این نوع شعرند.
- ۳) تخلّص: نام شعری شاعر را گویند. معمولاً در پایان قصاید آورده می‌شود و رابط میان مقدمه و تنه‌ی اصلی قصیده است.
- ۴) شریطه: دعای جاودانه بودن برای ممدوح است که در پایان قصاید از آن استفاده می‌شود و در جواب جملات شرطی می‌آید.

۵۵. معنی عبارت «نمط کبریا» با توجه به بیت «عشق بیفشرد پا بر نمط کبریا/ بُرد به دست نخست، هستی ما را ز ما» چیست؟

- ۱) شیوه‌ی بزرگان
- ۲) بساط شکوه
- ۳) دشواری راه عشق
- ۴) بزرگی عشق

۵۶. غزل از نظر ... همانند قصیده است اما از نظر ... با آن تفاوت دارد.

- ۱) محتوا، قافیه و آهنگ
- ۲) قافیه، تعداد ابیات و محتوا
- ۳) تعداد ابیات، محتوا و قالب
- ۴) وزن، قالب و تعداد ابیات

۵۷. رایج‌ترین قالب شعر فارسی است با محتوای عاشقانه و عارفانه که حداقل در پنج بیت سروده می‌شود.

- ۱) تغزل
- ۲) قصیده
- ۳) قطعه
- ۴) غزل

(کانون)

۵۸. جاهای خالی عبارت زیر، با کدام گزینه کامل می‌شود؟

«محتوای غزل عاشقانه با ظهور ... عارفانه می‌شود و سپس با ظهور ... و تلفیق غزل عاشقانه - عارفانه، محتوایی نو می‌یابد. از مشروطه به بعد کسانی چون ... به سرایش غزل اجتماعی می‌پردازند.»

- ۱) سنایی، مولوی، نیما یوشیج
- ۲) حافظ، سعدی، فرخی سیستانی
- ۳) رودکی، سنایی غزنوی، ملک‌الشعرای بهار
- ۴) سنایی غزنوی، حافظ، فرخی یزدی

۵۹. این قالب شعری با ظهور سنایی برای نکات معنوی به‌کار گرفته شد و در زمان مشروطه، مضامین اجتماعی در آن راه یافت و شاعران بزرگی در این قالب شعر سروده‌اند و آن قالب ... می‌باشد.

(آزاد ۹۰)

- ۱) قصیده
- ۲) مثنوی
- ۳) غزل
- ۴) قطعه

(کانون)

۶۰. کدام محقق معاصر، غزل‌های سه یا چهار بیتی را «غزل ناتمام»، می‌نامد؟

- ۱) علامه‌ی دهخدا
- ۲) بدیع‌الزمان فروزان‌فر
- ۳) جلال‌الدین همایی
- ۴) دکتر غلام‌حسین یوسفی

۶۱. همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... در ارتباط با قالب غزل صحیح هستند.

- ۱) غزل عاشقانه با ظهور سعدی و غزل عارفانه با ظهور مولانا به اوج خود نزدیک شد.
- ۲) با ظهور حافظ در قرن هشتم، غزل محتوایی نو می‌یابد و در مفاهیم عرفانی از مضامین و تعبیر عاشقانه استفاده می‌شود.
- ۳) پس از مشروطه غزل اجتماعی رواج می‌یابد و با ظهور کسانی چون فرخی سیستانی این شیوه‌ی غزل‌سرایی گسترش می‌یابد.
- ۴) رهی معیری و محمدحسین بهجت تبریزی (شهریار) از بهترین غزل‌سرایان معاصر در ادب فارسی محسوب می‌شوند.



## گزیده نکات



## آرایه‌های ادبی

## درس چهارم: قطعه، ترجیع بند، ترکیب بند

## قالب قطعه:

چرا قالب قطعه به این نام نامیده شده است؟ زیرا مثل این است که پاره‌ای از قصیده را از کل قصیده جدا کرده‌اند.

× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_

قافیه در قطعه: معمولاً فقط مصراع‌های زوج هم قافیه‌اند. (گاهی بیت اول مصرع است) درون‌مایه‌ی قطعه: وحدت موضوع دارد و شامل مسائل اخلاقی، حکایت، شکایت، مدح، هجو، تقاضا و ... است. تعداد ابیات قطعه: حداقل دو بیت است. قطعه‌سرایان معروف: از بین قدما انوری و ابن یمین و از بین معاصران پروین اعتصامی شهرت دارند.

## ترجیع بند:

× \_\_\_\_\_ × \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_

خانه یا رشته (که قافیه‌ای مانند غزل دارد)

← ترجیع یا برگردان

○ \_\_\_\_\_ ○ \_\_\_\_\_  
○ \_\_\_\_\_  
○ \_\_\_\_\_  
○ \_\_\_\_\_  
○ \_\_\_\_\_  
○ \_\_\_\_\_  
○ \_\_\_\_\_  
○ \_\_\_\_\_

خانه یا رشته

← ترجیع یا برگردان

ترجیع بند: غزل‌هایی است هم‌وزن با قافیه‌هایی متفاوت که بیت یک‌سان مصرعی آن‌ها را به هم می‌پیوندد. به هر غزل یک «خانه» و به بیت تکراری «ترجیع» می‌گویند. قافیه: مصراع اول هر خانه یا رشته با مصراع‌های زوج هم‌قافیه است و بیت ترجیع، در بین تمام خانه‌ها یک‌سان تکرار می‌شود. درون‌مایه یا محتوای ترجیع بند: مدح، ستایش، عشق و عرفان. تعداد ابیات در هر خانه و تعداد خانه‌ها بستگی به نظر شاعر دارد. ترجیع بندسرایان معروف: قدیمی‌ترین ترجیع بند از فرخی سیستانی و زیباترین آن‌ها از سعدی و هاتف اصفهانی است که سعدی در ترجیع بند عاشقانه و هاتف در ترجیع بند عارفانه معروف‌اند. شرط زیبایی ترجیع بند چیست؟ آن است که بیت آخر هر خانه با بیت ترجیع از نظر معنی مناسب باشد.

## ترکیب بند:

از هر جهت مانند ترجیع بند است فقط بیت میان خانه‌ها یک‌سان نیست. قدیمی‌ترین ترکیب بندسرا: «قطران تبریزی» است. بهترین ترکیب بندسرایان: جمال‌الدین عبدالرزاق، وحشی بافقی و محتشم کاشانی.

× \_\_\_\_\_ × \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_  
× \_\_\_\_\_

● \_\_\_\_\_  
● \_\_\_\_\_





## ۷۰. کدام بیت مطلع قدیمی‌ترین ترجیع‌بند زبان فارسی است؟

(کانون)

- ۱) با کاروان حله برفتم ز سیستان / با حله‌ای تنیده ز دل بافته ز جان
- ۲) الا یا خیمگی خیمه فروهل / که پیشاهنگ بیرون شد ز منزل
- ۳) ز باغ ای باغبان ما را همی بوی بهار آید / کلید باغ ما را ده که فردامان به کار آید
- ۴) به سمرقند اگر بگذری ای باد سحر / نامه‌ی اهل خراسان به بر خاقان بر

## ۷۱. قدیمی‌ترین ترجیع‌بند که خاص شعر فارسی است، به کدام شاعر منسوب است؟

(آزاد ۱۴)

- ۱) سعدی شیرازی
- ۲) فرخی سیستانی
- ۳) هاتف اصفهانی
- ۴) خاقانی شروانی

## ۷۲. بیت ترجیع (برگردان) شعر معروف هاتف اصفهانی کدام است؟

- ۱) ایزد که رقیب جان خرد کرد / نام تو ردیف نام خود کرد
- ۲) بنشینم و صبر پیش گیرم / دنباله‌ی کار خویش گیرم
- ۳) هاتف ارباب معرفت که گهی / مست خوانندشان و گه هشیار
- ۴) که یکی هست و هیچ نیست جز او / وحده لا اله الا هو

## ۷۳. کدام گزینه در ارتباط با قالب «ترجیع‌بند» نادرست است؟

- ۱) هر یک از خانه‌ها به واسطه‌ی بیت مصرعی که بیت برگردان نامیده می‌شود، به یکدیگر مرتبط می‌شوند.
- ۲) ترجیع‌بند قالب خاص شعر فارسی است و قدیمی‌ترین نمونه‌های آن متعلق به فرخی سیستانی است.
- ۳) درون‌مایه‌ی ترجیع‌بندهای معروف فارسی مدح، ستایش، عشق و عرفان است.
- ۴) زیباترین ترجیع‌بند متعلق به سعدی و هاتف اصفهانی است که اوّلی در مدح ابوبکر بن سعد سروده شده است و دوّمی نیز درون‌مایه‌ی عاشقانه دارد.

## ۷۴. کدام گزینه، یکی از شرط‌های زیبایی ترجیع‌بند است؟

(کانون)

- ۱) بیت آخر هر خانه با بیت ترجیع (برگردان) هم‌قافیه باشد.
- ۲) بیت آخر هر خانه با بیت ترجیع (برگردان) از نظر معنی مناسبتی تمام داشته باشد.
- ۳) بیت اول هر خانه با بیت ترجیع (برگردان) هم‌قافیه باشد.
- ۴) بیت اول هر خانه با بیت ترجیع (برگردان) از نظر معنی مناسبتی تمام داشته باشد.

## ۷۵. تفاوت ترجیع‌بند و ترکیب‌بند در چیست؟

(کانون)

- ۱) وزن
- ۲) قافیه
- ۳) بیت برگردان
- ۴) درون‌مایه

## ۷۶. عبارت زیر در مورد کدام قالب شعری مصداق دارد؟

(کانون)

«شعری است چند بخشی که هر بخش آن از نظر قافیه و درون‌مایه همانند قصیده یا غزل است. این بخش‌ها را بیت مصرع متفاوت و نامکری به هم می‌پیوندد.»

- ۱) چهارپاره
- ۲) ترجیع‌بند
- ۳) مسقط
- ۴) ترکیب‌بند

۷۷. همه‌ی گزینه‌ها به جز گزینه‌ی ... درست است.

(کانون)

- ۱) قدیمی‌ترین ترکیب‌بند: عبدالرزاق اصفهانی
- ۲) قدیمی‌ترین ترجیع‌بند: فرخی سیستانی
- ۳) مبتکر غزل عارفانه: سنایی
- ۴) از شاعران مشهور قطعه‌سرا: انوری

## ۷۸. قدیمی‌ترین ترکیب‌بند از کدام شاعر است و کدام دو شاعر از سراینده‌گان مشهور این قالب شعری‌اند؟

(کانون)

- ۱) جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی، فرخی سیستانی، عنصری
- ۲) کمال‌الدین اسماعیل، محتشم کاشانی، سعدی
- ۳) قطران تبریزی، جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی، محتشم کاشانی
- ۴) محتشم کاشانی، هاتف اصفهانی، منوچهری دامغانی

## ۷۹. کدام شاعر به سرودن ترکیب‌بند شهرت ندارد؟

(کانون)

- ۱) محتشم کاشانی
- ۲) فرخی سیستانی
- ۳) جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی
- ۴) وحشی بافقی

## گزیده نکات



### آرایه‌های ادبی

#### درس پنجم: مسمط، مثنوی

##### مسمط:

- شعری است که از رشته‌های گوناگون پدید می‌آید. قافیه‌ی رشته‌ها متفاوت است و در هر رشته همه‌ی مصراع‌ها به‌جز مصراع آخر هم‌قافیه‌اند.
- مصراع آخر هر رشته را «بند» گویند. این مصراع که در تمام رشته‌ها هم‌قافیه است حلقه‌ی ارتباط تمام رشته‌هاست.
- درون‌مایه‌ی مسمط تقریباً همانند قصیده و بنیان‌گذار آن «منوچهری دامغانی» است.

##### مسمط تضمینی:

- مسمطی است که بند آن در هر رشته، به ترتیب مصراع دوم بیت‌های یک غزل است؛ یعنی شاعر بیت‌های یک غزل را به ترتیب در پایان رشته‌های مسمط می‌آورد و تعداد رشته‌ها، تابع تعداد بیت‌های غزل است.

##### مثنوی:

- شعری است با بیت‌های مصرع که هر بیت قافیه‌ای مستقل دارد. خاص ایرانیان و فارسی زبانان است. از آغاز شعر فارسی تاکنون مورد توجه بوده است. درون‌مایه‌ی مثنوی؛ حماسی، اخلاقی، عاشقانه و عارفانه است و قالب آن، مناسب‌ترین قالب برای بیان مطالب طولانی است.
- فردوسی، سعدی، نظامی، عطار، مولوی و ... از مثنوی‌سرایان بنام‌اند.

۸۰. بیت «خیزید و خز آرید که هنگام خزان است / باد خنک از جانب خوارزم وزان است» مطلع مسمطی از کدام شاعر است؟  
 (۱) فرخی سیستانی (۲) رودکی سمرقندی (۳) منوچهری دامغانی (۴) مسعود سعد سلمان
۸۱. ... شعری است که از رشته‌های گوناگون پدید می‌آید. قافیه‌ی رشته‌ها متفاوت است و در هر رشته همه‌ی مصراع‌ها به‌جز مصراع آخر هم‌قافیه‌اند. (کانون)  
 (۱) ترکیب‌بند (۲) ترجیع‌بند (۳) مسمط (۴) مستزاد
۸۲. کدام گزینه در مورد ویژگی‌های «مسمط» نادرست است؟  
 (۱) بند، حلقه‌ی ارتباط همه‌ی رشته‌ها به یک‌دیگر است.  
 (۲) بنیان‌گذار مسمط، «منوچهری دامغانی» است.  
 (۳) شمار رشته‌های مسمط، معین و به اختیار شاعر نیست.  
 (۴) معمولاً هر بخش سه تا شش مصراع دارد.
۸۳. کدام گزینه برای جاهای خالی عبارت زیر، مناسب است؟  
 «در مسمط، هر بخش را یک ... و مصراع آخر را ... گویند. بنیان‌گذار مسمط ... شاعر قرن پنجم است.»  
 (۱) خانه، برگردان، فرخی سیستانی (۲) رشته، تخلص، عنصری  
 (۳) رشته، بند، منوچهری دامغانی (۴) بند، رشته، قطران تبریزی
۸۴. کدام دو شاعر، شاعران برگزیده در عرصه‌ی مسمط‌سرایي‌اند؟  
 (۱) قانانی، منوچهری (۲) عنصری، انوری (۳) خاقانی، منوچهری (۴) رودکی، مسعود سعد سلمان
۸۵. اگر شاعری برای ساختن یک مسمط مخمس تضمینی غزلی ۸ بیتی از شاعری دیگر انتخاب کند، مجموعاً چند مصراع خودش باید بسراید؟ (کانون)  
 (۱) هشت (۲) شانزده (۳) بیست و چهار (۴) سی و دو
۸۶. اگر شاعری برای خلق یک مسمط مخمس تضمینی، یک غزل ده بیتی از شاعر دیگر را تضمین کند باید ... مصراع را خودش بسراید و ... مصراع را از شاعر دیگر تضمین کند.  
 (۱) ۱۰-۴۰ (۲) ۲۰-۳۰ (۳) ۱۰-۵۰ (۴) ۱۰-۳۰
۸۷. اگر شاعری برای ساختن یک مسمط سدس تضمینی غزلی ۸ بیتی از شاعری دیگر انتخاب کند مجموعاً چند مصراع خودش باید بسراید؟ (کانون)  
 (۱) هشت مصراع (۲) شانزده مصراع (۳) سی و دو مصراع (۴) چهل مصراع
۸۸. در مسمط تضمینی تعداد رشته‌ها تابع چیست؟  
 (۱) به دلخواه شاعر است. (۲) تابع تعداد بیت‌های غزل است. (۳) شش رشته و ثابت است. (۴) نظم معین و مشخص ندارد.

۸۹. مسمط تضمینی با مطلع «تا کی به تمنای وصال تو یگانه / اشکم شود از هر مژه چون سیل روانه» سروده‌ی کدام شاعر است و غزل معروف کدام شاعر تضمین شده است؟
- (۱) منوچهری، رودکی (۲) قآنی، سعدی (۳) مولوی، عطار (۴) شیخ بهایی، خیالی بخارایی
۹۰. قالب «مسمط تضمینی» در کدام گزینه درست معرفی شده است؟
- (۱) شعری است که از رشته‌های گوناگون پدید می‌آید و قافیه‌های رشته‌ها متفاوت است.  
 (۲) در هر رشته همه‌ی مصراع‌ها به‌جز مصراع آخر هم‌قافیه‌اند.  
 (۳) بیت مصرع یکسانی در مسمط تضمینی تکرار می‌شود.  
 (۴) بند آن در هر رشته به ترتیب مصراع دوم بیت‌های یک غزل است.
۹۱. مسمط تضمینی با مطلع «ای که از کلک هنر، نقش دل‌انگیز خدایی / حیف باشد مه من، کاین همه از مهر جدایی» سروده‌ی کدام شاعر است و غزل معروف کدام شاعر را در شعر خویش تضمین کرده است؟
- (۱) شهریار، سعدی (۲) سعدی، عراقی (۳) شهریار، عراقی (۴) سعدی، خواجه کرمانی
۹۲. جاهای خالی عبارت با کدام گزینه کامل می‌شود؟ مناسب‌ترین قالب برای بیان داستان‌ها و مطالب طولانی ... است؛ زیرا ...
- (کانون)
- (۱) مثنوی، قافیه‌ی هر بیت مستقل است و شاعر می‌تواند پس از چند بیت، از قافیه‌های قبلی نیز استفاده کند.  
 (۲) قصیده، درهمه‌ی ادوار از آن استفاده شده است.  
 (۳) مثنوی، از قدیم‌ترین قالب‌های شعر فارسی است.  
 (۴) قطعه، گویا پاره‌ای از میان یک قصیده است.
۹۳. آثار مطرح شده در کدام گزینه از نخستین مثنوی‌های فارسی دری محسوب می‌شود؟
- (۱) کلیله و دمنه‌ی رودکی - آفرین‌نامه‌ی ابوشکور بلخی (۲) مثنوی معنوی مولوی - منطق‌الطیر عطار  
 (۳) شاهنامه‌ی فردوسی - حدیقه‌الحقیقه‌ی سنایی (۴) خمسه‌ی نظامی - هفت اورنگ جامی
۹۴. قالب مثنوی را از نظر محتوا و درون‌مایه به چند دسته تقسیم می‌نمایند؟
- (۱) چهار - عاشقانه، عارفانه، حماسی، اخلاقی (۲) دو - عاشقانه و عارفانه  
 (۳) دو - حماسی و اخلاقی (۴) چهار - عاشقانه، عارفانه، حماسی، بزمی
۹۵. کدام گزینه در مورد درون‌مایه‌ی خسرو و شیرین نظامی، صحیح است؟
- (کانون)
- (۱) بزمی و اخلاقی (۲) تاریخی و حماسی (۳) عاشقانه و بزمی (۴) عاشقانه و تعلیمی
۹۶. کدام گزینه در تقسیم‌بندی مثنوی‌های زبان فارسی از نظر محتوا نادرست است؟
- (کانون)
- (۱) مثنوی حماسی و تاریخی: شاهنامه‌ی فردوسی، اسکندرنامه‌ی نظامی  
 (۲) مثنوی عاشقانه و بزمی: خسرو و شیرین نظامی، ویس و رامین فخرالدین اسعدگرگانی  
 (۳) مثنوی اخلاقی و تعلیمی: بوستان سعدی، کلیات شمس مولوی  
 (۴) مثنوی عارفانه: مثنوی مولوی، حدیقه‌الحقیقه‌ی سنایی
۹۷. تمام گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... از مثنوی‌سرایان معاصرند.
- (۱) پروین اعتصامی (۲) ملک‌الشعراى بهار (۳) شهریار (۴) حمیدی شیرازی

## گزیده نکات



### آرایه‌های ادبی

#### درس ششم و هفتم: رباعی، دوبیتی، چهارپاره، مستزاد، شعر نیمایی

##### ۱) رباعی:

- شعری چهار مصرعی است که مصراع سوم آن معمولاً قافیه ندارد. درون‌مایه‌ی رباعی بیش‌تر عارفانه، عاشقانه یا فلسفی است. این نوع شعر مناسب‌ترین قالب برای ثبت لحظه‌های کوتاه شاعرانه است و در همه‌ی دوره‌ها رواج داشته است.
- رباعی قالبی خاص زبان فارسی است و خیام و عطار و مولوی و باباافضل سرایندگان نامدار رباعی‌اند.

##### ۲) دوبیتی:

- شعری است مشتمل بر دو بیت که گاه مصراع سوم آن قافیه ندارد. بیش‌تر درون‌مایه‌ی عاشقانه و عارفانه دارد و رایج‌ترین قالب در میان روستاییان است. باباطاهر و فایز معروف‌ترین شاعران دوبیتی‌گو هستند.
- دوبیتی وزنی خاص دارد و از این نظر با رباعی متفاوت است.

##### ۳) چهارپاره:

- شعری است شامل چند دوبیتی با قافیه‌های مختلف که از نظر معنی یا هم ارتباط دارند.
- در رایج‌ترین شکل چهارپاره معمولاً مصراع‌های زوج هم‌قافیه‌اند. این نوع شعر در روزگار معاصر پدیدآمده و به وزن‌هایی غیر از وزن دوبیتی نیز سروده شده است.
- توللی، خانلری و مشیری از سرایندگان چهارپاره‌اند.

##### مستزاد:

- شعری است که به آخر هر مصراع آن کلمه یا کلماتی افزوده شود. افزوده‌ها معنی مصراع قبل یا بعد خود را تکمیل می‌کنند.
- قدیمی‌ترین مستزادها از قرن پنجم ه. ق. پدید آمده‌اند و این نوع شعر در دوره‌های بعد کم و بیش مورد توجه شاعران بوده است.
- اهمیت مستزاد از آن روست که در پیدایش شعر نیمایی اثر داشته است. قدیمی‌ترین مستزاد در دیوان مسعود سعد آمده است.

##### شعر نیمایی:

- شعری است با مصراع‌های کوتاه و بلند که در آن قافیه الزامی نیست. درون‌مایه‌ی شعر نیمایی احساسات و تجربه‌های فردی، عشق، سیاست و ... است. بنیان‌گذار این گونه شعر، نیما یوشیج است. مهدی اخوان ثالث، فروغ فرخزاد و سهراب سپهری از برگزیدگان شعر نیمایی‌اند.
- نیما یوشیج با انتشار شعر «افسانه» در سال ۱۳۰۱ ه. ش. اولین گام جدی را در این راه برداشت.

#### ۹۸. کدام گزینه در ارتباط با قالب رباعی نادرست است؟

- ۱) رباعی بر خلاف دوبیتی یک وزن خاص و معین ندارد و در زبان فارسی در اوزان مختلفی سروده شده است.
- ۲) در رباعی بیت اول معمولاً مقدمه است و شاعر پیام اصلی خود را در بیت دوم بیان می‌نماید.
- ۳) رباعی قالبی ایرانی است که از زمان رودکی تاکنون در شعر فارسی رواج داشته است.
- ۴) درون‌مایه‌ی رباعی اغلب عشق، عرفان و فلسفه است.

#### ۹۹. بهترین رباعی‌سرای شعر فارسی ... شاعر قرن ... است.

- ۱) خیام - هفتم      ۲) عطار - ششم      ۳) خیام - پنجم      ۴) عطار - پنجم

#### ۱۰۰. تمام گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... از شاعران رباعی‌سرا هستند.

- ۱) باباافضل      ۲) عطار      ۳) مولوی      ۴) حافظ

#### ۱۰۱. کدام گزینه جزء درون‌مایه‌ی رباعی نیست؟

- ۱) عشق      ۲) عرفان      ۳) فلسفه      ۴) ستایش

#### ۱۰۲. عبارت «از مناسب‌ترین قالب‌ها برای ثبت لحظه‌های زودگذر شاعرانه است.» مصداق کدام گزینه است؟

- ۱) رباعی      ۲) ترانه      ۳) دوبیتی      ۴) چهارپاره

#### ۱۰۳. کدام کتاب گنجینه‌ی ارزشمندی است که حدود چهارهزار رباعی را در برمی‌گیرد و نویسنده‌ی آن کتاب کیست؟

- ۱) مصیبت‌نامه، عطار      ۲) نوروزنامه، خیام  
۳) نزهة‌المجالس، جمال خلیل شروانی      ۴) رباعی‌نامه، بابا افضل

#### ۱۰۴. شعر مقابل در چه قالبی سروده شده است؟ «گفتی که ز بهر مجلس افروختنی / در عشق چه لفظ‌هاست، اندوختنی!

ای بی‌خبر از سوخته و سوختنی / عشق آمدنی بود، نه آموختنی»

- ۱) مثنوی      ۲) رباعی      ۳) دوبیتی      ۴) قطعه

۱۰۵. تفاوت اصلی دوبیتی و رباعی در چیست؟  
 (۱) تعداد ابیات (۲) قافیه (۳) وزن (۴) ردیف (کانون)
۱۰۶. نام دیگر دوبیتی در فارسی چیست؟  
 (۱) ترانه (۲) شعر کوتاه (۳) عاشقانه‌ها (۴) سرود
۱۰۷. کدام یک از ابیات زیر می‌تواند بیت آغازی یک دو بیتی باشد؟  
 (۱) من درد تو را ز دست آسان ندهم/دل بر نکنم ز دوست تا جان ندهم  
 (۲) آنان که محیط فضل و آداب شدند/در جمع کمال شمع اصحاب شدند  
 (۳) اگر صد تیر ناز از دلبر آید/مکن باور که آه از دل بر آید  
 (۴) ای کاش که جای آرمیدن بودی/یا این ره دور را رسیدن بودی
۱۰۸. جای خالی عبارت «گوینده‌ی بسیاری از دو بیتی‌ها نامعلوم است. باباطاهر همدانی، شاعر و عارف قرن پنجم و ... شاعر عهد قاجار، مشهورترین دوبیتی سرایان‌اند.» با کدام گزینه کامل می‌شود؟  
 (۱) قآنی (۲) فروغی بسطامی (۳) فتحعلی‌خان صبا (۴) فایز دشتستانی
۱۰۹. رایج‌ترین قالب شعری در نزد روستاییان با ذوق و خوش‌لهجه، کدام قالب شعری است؟  
 (۱) چهارپاره (۲) دوبیتی (۳) رباعی (۴) غزل
۱۱۰. قالب شعری دوبیتی (ترانه) دارای چه درون‌مایه‌ای است؟  
 (۱) عاشقانه، عارفانه، اخلاقی، حماسی (۲) عاشقانه، عارفانه  
 (۳) عاشقانه، عارفانه، فلسفی (۴) عاشقانه، عارفانه، حماسی، اخلاقی، فلسفی
۱۱۱. کدام گزینه در مورد «چهارپاره» درست نیست؟  
 (۱) دوبیتی‌هایی است با قافیه‌های متفاوت. (۲) ابیات از نظر معنی با هم ارتباط دارند.  
 (۳) در وزن دوبیتی سروده می‌شود. (۴) پس از مشروطه در ایران رواج یافت. (کانون)
۱۱۲. همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... درباره‌ی «چهارپاره» مصداق دارد.  
 (۱) این قالب پیش از مشروطیت، جهت ایجاد یک قالب نو رواج یافت.  
 (۲) چهارپاره در وزن آزاد است و از این نظر، محدودیتی ندارد.  
 (۳) به وزن‌های غیر از دوبیتی هم سروده شده است.  
 (۴) در رایج‌ترین شکل چهارپاره، فقط مصراع‌های زوج هم‌قافیه‌اند. (کانون)
۱۱۳. «چهارپاره» چگونه قالب شعری است؟  
 (۱) شعری است با بیت‌های مصرع که هر بیت قافیه‌ای مستقل دارد.  
 (۲) شعری است چند بخشی که هر بخش آن از نظر قافیه و درون‌مایه همانند غزل یا قصیده است.  
 (۳) شعری است حداقل پنج بیت که مصراع‌های اول و مصراع‌های زوج آن هم‌قافیه‌اند.  
 (۴) شعری است شامل چند دوبیتی با قافیه‌های مختلف که از نظر معنی با هم ارتباط دارند.
۱۱۴. قالب چهارپاره از چه هنگام و با چه هدفی رواج یافت؟  
 (۱) پس از مشروطیت برای ایجاد یک قالب نو که درون‌مایه‌ای تازه داشته باشد.  
 (۲) از هنگام پیدایش شعر فارسی، برای ثبت وقایع مهم تاریخی به وجود آمد.  
 (۳) در دوران حکومت صفوی برای بیان مصائب امامان و بزرگان دینی پدیدار شد.  
 (۴) از زمان پیدایش سبک عراقی برای بیان تغزلات زیبای این سبک به وجود آمد. (کانون)
۱۱۵. نام سرایندگان چهارپاره در همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... آمده است.  
 (۱) فریدون تولّی (۲) علامه‌ی دهخدا (۳) فریدون مشیری (۴) دکتر خانلری (کانون)
۱۱۶. درون‌مایه‌ی چهارپاره بیش‌تر ... است.  
 (۱) عاشقانه، عارفانه (۲) اجتماعی، غنایی  
 (۳) بزمی، حماسی (۴) سیاسی، اجتماعی

۱۱۷. ابیات زیر در کدام قالب شعری سروده شده‌اند؟

«کنج باغ از سپید و سرخ و بنفش / همه در چنگ شب به یغما رفت  
شاخ گردو ز بیم پای نهاد / بر سر شاخ سیب و بالا رفت»

(۱) دوبیتی (۲) رباعی (۳) چهارپاره (۴) مثنوی

۱۱۸. شعر «هر که گدای در مشکوی توست / یادداشت» در کدام قالب شعری سروده شده است؟

(۱) قطعه (۲) مستزاد (۳) مثنوی (۴) غزل

(کانون)

۱۱۹. با افزودن واژه یا واژه‌هایی به پایان مصراع‌های کدام قالب، نمی‌توان مستزاد سرود؟

(۱) قطعه (۲) غزل (۳) شعر نیمایی (۴) رباعی

(کانون)

۱۲۰. قدیمی‌ترین «مستزاد» در دیوان کدام شاعر آمده است؟

(۱) فرخی سیستانی (۲) منوچهری دامغانی (۳) انوری ایبوردی (۴) مسعود سعد سلمان

(کانون)

۱۲۱. قالب «مستزاد» در عصر مشروطه در شعر تمام شاعران به جز ... رواج خاصی داشته است.

(۱) ادیب‌الممالک فراهانی (۲) ملک‌الشعراى بهار (۳) پروین اعتصامی (۴) سیداشرف‌الدین گیلانی

۱۲۲. کدام گزینه در مورد «مستزاد» نادرست است؟

- (۱) تنها قالب شعر سنتی است که مصراع‌های آن با هم مساوی نیستند.
- (۲) مدح، عشق، عرفان، مسائل اجتماعی و میهنی می‌تواند از درون‌مایه‌های آن باشد.
- (۳) مسعود سعد، مولوی، ملک‌الشعراى بهار، نسیم شمال و ادیب‌الممالک فراهانی از شاعرانی هستند که در اشعار آن‌ها مستزاد هم دیده می‌شود.
- (۴) کلمه‌ها یا کلماتی که به مصراع اول اضافه می‌شوند از نظر وزن همانند مصراع قبل از خود است اما لزومی ندارد که با بخش دوم سایر مصراع‌ها هم‌وزن باشد.

۱۲۳. اهمیت «مستزاد» در چیست؟

- (۱) محتوای آن پند و حکمت و اندرز است.
- (۲) در پیدایش شعر نیمایی اثر داشته است.
- (۳) بخش‌هایی اضافه دارد.
- (۴) افزوده‌ها، وزنی دیگر دارند.

(آزاد ۸۹)

۱۲۴. کدام قالب شعری در پیدایش شعر نیمایی مؤثر بوده است؟

(۱) غزل (۲) مستزاد (۳) قصیده (۴) مسمط

(کانون)

۱۲۵. این قالب شعری احتمالاً از منابع الهام نیما در کوتاه و بلند کردن مصراع‌های شعر نو بوده است؟

(۱) مسمط (۲) مستزاد (۳) مثنوی (۴) قطعه

(کانون)

۱۲۶. همه‌ی گزینه‌ها به جز گزینه‌ی ... درست است.

- (۱) شعر سنتی موزون است ولی شعر نیمایی موزون نیست.
- (۲) عمده‌ترین درون‌مایه‌های شعر نیمایی، عشق، سیاست و اجتماع است.
- (۳) نیمایوشیج، مهدی اخوان ثالث، فروغ فرخزاد و سهراب سپهری از برگزیدگان شعر نیمایی هستند.
- (۴) اولین گام جدی در راه شعر نیمایی، انتشار شعر «افسانه»ی نیما یوشیج در سال ۱۳۰۱ هـ. ش. بود.

۱۲۷. مضمون «شعر نیمایی» مبتنی بر چیست؟

- (۱) تجربه‌ی شخصی شاعر
- (۲) سنت‌ها و آداب و رسوم
- (۳) خواسته‌ها و آمال طبقات مختلف مردم
- (۴) کاربردهای شعری شاعران دیگر

(کانون)

۱۲۸. «نیما» با انتشار کدام شعر اولین گام جدی را در پدید آوردن شعر نو نیمایی برداشت؟

(۱) افسانه (۲) ققنوس (۳) آی آدم‌ها (۴) خانواده‌ی یک سرباز

۱۲۹. کدام شاعر از سراینندگان شعر «نیمایی» نیست؟

(۱) فروغ فرخزاد (۲) مهدی اخوان ثالث (۳) مهدی حمیدی شیرازی (۴) سهراب سپهری

۱۳۰. کدام گزینه در ارتباط با شعر نیمایی نادرست است؟

- (۱) شعر نیمایی مانند شعر سنتی موزون است اما دریافت وزن و آهنگ موجود در آن نیازمند دقت بیش‌تری است.
- (۲) شعر نیمایی نیز مانند شعر سنتی دارای قافیه است اما استفاده از آن در این نوع شعر برخلاف شعر سنتی الزامی نیست.
- (۳) در شعر نیمایی هم، مانند شعر کلاسیک ردیف دیده می‌شود اما شاعر در جایی که احساس نیاز کند از آن استفاده می‌نماید.
- (۴) در شعر نیمایی نیز مانند شعر کلاسیک اندازه‌ی هر یک از مصراع‌ها برابر است اما وزن بخش اول لزوماً همانند وزن قسمت دوم شعر نیست.



## گزیده نکات



## آرایه‌های ادبی

## درس هشتم: تشبیه

## تشبیه:

- ادعای همانندی میان دو یا چند چیز است. پایه‌های تشبیه «مشبّه، مشبّه به، ادات تشبیه و وجه شبه» است.
- مشبّه، چیزی یا کسی است که قصد مانند کردن آن را داریم.
- مشبّه به، چیزی یا کسی است که مشبّه به آن مانند می‌شود.
- ادات تشبیه، واژه‌ای است که نشان دهنده‌ی پیوند شباهت است.
- وجه شبه، ویژگی یا ویژگی‌های مشترک میان مشبّه و مشبّه به است. مشبّه و مشبّه به را «طرفین تشبیه» می‌نامند. این دو در تمام تشبیهات حضور دارند. اما ادات و وجه شبه می‌توانند حذف شوند.
- برای فهم یک تشبیه باید به سراغ «مشبّه به» رفت که مهم‌ترین پایه‌ی تشبیه است، زیرا وجه شبه از آن استنباط می‌شود. غرض از تشبیه، توصیف، اغراق، مادی کردن حالات و ... است. راز زیبایی تشبیه در همانندی‌های پیش‌بینی نشده‌ای است که برای انسان کشف می‌کند.

## ۱۳۱. «ادعای همانندی میان دو یا چند چیز» چه نام دارد؟

- (۱) استعاره‌ی مصرّحه (۲) استعاره‌ی مکنیه (۳) تشبیه (۴) مجاز

## ۱۳۲. جاهای خالی را با واژگان مناسب پر کنید. «... را طرفین و ... را پایه‌های تشبیه می‌نامند.»

- (۱) مشبّه، مشبّه به، ادات تشبیه، وجه شبه / مشبّه، مشبّه به  
(۲) مشبّه، مشبّه به، ادات تشبیه، وجه شبه / ادات تشبیه، وجه شبه  
(۳) مشبّه، مشبّه به / مشبّه، مشبّه به، ادات تشبیه، وجه شبه  
(۴) ادات تشبیه، وجه شبه / مشبّه، مشبّه به

## ۱۳۳. کدام گزینه برای جای خالی عبارت مناسب است؟

«برای فهم یک تشبیه باید به سراغ ... رفت که مهم‌ترین پایه‌ی تشبیه است.»

- (۱) مشبّه (۲) مشبّه به (۳) وجه شبه (۴) ادات تشبیه

(آزاد ۱۴)

## ۱۳۴. حذف کدام رکن آرایه‌ی تشبیه سبب تلاش ذهنی و کسب لذّت ادبی بیش‌تر می‌گردد و بر تأثیر تشبیه می‌افزاید؟

- (۱) وجه شبه (۲) ادات تشبیه (۳) مشبّه به (۴) مشبّه

(کانون)

## ۱۳۵. کدام گزینه، در مورد «تشبیه» درست نیست؟

- (۱) غرض از تشبیه، توصیف، اغراق و مادی کردن حالات و ... است.  
(۲) مهم‌ترین پایه‌ی تشبیه، «مشبّه به» است.  
(۳) «وجه شبه» معمولاً باید در «مشبّه» بارزتر و مشخص‌تر باشد.  
(۴) راز زیبایی تشبیه در همانندی‌های پیش‌بینی نشده‌ای است که برای انسان کشف می‌کند.

## ۱۳۶. با توجه به بیت «تو هم چون گل ز خندیدن لب با هم نمی‌آید / رواداری که من بلبل چو بوتیمار بنشینم»، همه‌ی گزینه‌ها به جز گزینه‌ی ... «مشبّه به» هستند.

- (۱) گل (۲) بلبل (۳) بوتیمار (۴) لب

(کانون)

## ۱۳۷. در کدام گزینه برای یک «مشبّه»، دو «مشبّه به» آورده شده است؟

- (۱) روز چو شمعی به شب زودرو و سرفراز / شب چو چراغی به صبح کاسته و نیم‌تاب  
(۲) چون آینه، جان نقش تو در دل بگرفته است / دل در سر زلف تو فرورفته چو شانه است  
(۳) دل ما به دور رویت ز چمن فراغ دارد / که چو سرو پای‌بند است و چو لاله داغ دارد  
(۴) بلم آرام چون قویی سبکبار / به نرمی بر سر کارون همی رفت

(کانون)

## ۱۳۸. در کدام گزینه «مشبّه به» بر «مشبّه» مقدم است؟

- (۱) شب چو چراغی به روز کاسته و نیم‌تاب  
(۲) ایام گل چو عمر به رفتن شتاب کرد  
(۳) دل در سر زلف تو فرورفته چو شانه است  
(۴) چون آینه، جان نقش تو در دل بگرفته است

- ۱۳۹.** در مصراع دوم بیت «دل ما به دور رویت ز چمن فراغ دارد / که چو سرو پای‌بند است و چو لاله داغ دارد» کدام واژه حذف شده است؟  
 (۱) چمن (۲) دل (۳) فراغ (۴) روی
- ۱۴۰.** «طرفین تشبیه» در بیت «بلم آرام چون قویی سبکبار / به نرمی برسر کارون همی رفت» کدام گزینه است؟  
 (۱) بلم، کارون (۲) قو، سبکبار (۳) نرمی، کارون (۴) بلم، قو
- ۱۴۱.** «وجه شبه» دو تشبیه در دو مصراع بیت زیر، به ترتیب کدام گزینه است؟  
 «روز چو شمعی به شب، زودرو و سرفراز / شب چو چراغی به روز کاسته و نیم‌تاب»  
 (۱) زودرو، کاسته (۲) سرفراز، نیم‌تاب (۳) زودرو، کاسته و نیم‌تاب (۴) زودرو و سرفراز، کاسته و نیم‌تاب
- ۱۴۲.** «وجه شبه» در شعر زیر کدام گزینه است؟  
 «آسمان چون خیمه‌ای بر پای کرد / بی ستون کرد و زمینش جای کرد»  
 (۱) برپا کردن (۲) خیمه (۳) مصراع دوم (۴) چون
- ۱۴۳.** در کدام گزینه «وجه شبه» حذف شده است؟  
 (۱) لب‌ت تا در لطافت لاله‌ی سیراب را ماند / دلم در بی‌قراری چشمه‌ی سیماب را ماند  
 (۲) از بس که کوه است و سیاه زلف یار من / گویی که روز من بود و روزگار من  
 (۳) دست از مس وجود چو مردان ره بشوی / تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی  
 (۴) شبی چون شبه روی شسته به قیر / نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر
- ۱۴۴.** در کدام گزینه، هر دو کلمه‌ی قافیه، وجه شبه محسوب می‌شوند؟  
 (۱) ای دفتر حسن تو را فهرست خط و خالها / تقصیل‌ها پنهان شده در پرده‌ی اجمالها  
 (۲) رخ گل را که عکس روی یار است / هوا مشتاطه آب آینه‌دار است  
 (۳) روی تو چون نوبهار جلوه‌گری می‌کند / زلف تو چون روزگار پرده‌داری می‌کند  
 (۴) روزی که در جام شفق مُل کرد خورشید / بر خشک چوب نیزه‌ها گل کرد خورشید
- ۱۴۵.** در کدام گزینه ارکان تشبیه بیت زیر به درستی ذکر نشده است؟  
 «شبی چون چاه بیژن تنگ و تاریک / چو بیژن در میان چاه او، من»  
 (۱) مشبه: من / مشبه به: بیژن (۲) مشبه: شب / مشبه به: چاه بیژن  
 (۳) مشبه: بیژن / مشبه به: شب (۴) تنگ و تاریک: وجه شبه
- ۱۴۶.** در بیت «فلک بر سرم ازدهای نگون / زمین، زیرمن، شرزه شیر ژبان» چند تشبیه وجود دارد؟  
 (۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴) یک
- ۱۴۷.** در همه‌ی گزینه‌ها آرایه‌ی تشبیه به کار رفته است مگر گزینه‌ی ...  
 (۱) عاکفان کعبه‌ی جلالش به تقصیر عبادت معترف و واصفان حلیه‌ی جمالش به تحیر منسوب.  
 (۲) فراش باد صبا را گفته تا فرش زمرّدین بگسترد و دایه‌ی ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات را در مهد زمین بپرورد.  
 (۳) درختان را به خلعت نوروزی قبای سبز ورق در بر گرفته و اطفال شاخ را به قدوم موسم ربیع کلاه شکوفه بر سر نهاده.  
 (۴) عصاره‌ی تاکی به قدرتش شهد فایق گشته و تخم خرمایی به تربیتش نخل باسق گشته.
- ۱۴۸.** در همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ...، «آرایه‌ی تشبیه» موجود است.  
 (۱) مرا چون هاتف دل دید دمساز / برآورد از رواق همّت، آواز  
 (۲) سخن، جان است و جان، داروی جان است / مگر چون جان عزیز از بهر آن است  
 (۳) جمالش باد دایم عالم‌افروز / شبش، مَوّاج باد و روز، نوروز  
 (۴) تو مردم بین که چون بی‌رأی و هوش‌اند / که جانی را به نانی می‌فروشند
- ۱۴۹.** در همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... هر سه آرایه‌ی تشبیه، استعاره و جناس به کار رفته است.  
 (۱) بی سهی سرو سخن‌سای تو ای جان جهان / همجو اوراق دلم خون جگر تو بر توست  
 (۲) دایم از تنگ‌دلی سر به گریبان باشد / هر که چون غنچه در این باغ به زر پردازد  
 (۳) تا برفتی زبرم در نظرم قامت تو / راست مانند سهی سرو روان بر لب جوست  
 (۴) صبح می‌خندد و من گریه‌کنان از غم دوست / ای دم صبح چه داری خبر از مقدم دوست

(کانون)

(کانون)

(آزاد ۸۴)

(سراسری ۸۰)

(کانون)

(کانون)

(آزاد ۸۴)

(سراسری ۸۱)

(سراسری ۸۳)